

МОНІТОРИНГ ІНТЕГРУВАННЯ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ПАЛІАТИВНОЇ ДОПОМОГИ, В ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

MONITORING THE INTEGRATION OF CHILDREN IN NEED OF PALLIATIVE ASSISTANCE IN THE EDUCATIONAL SPACE

Нагорна О. Б.¹, Примачок Л. Л.²

¹Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна

²Рівненська медична академія,
м. Рівне, Україна

Nahorna O. B.¹, Prymachok L. L.²

¹National University of Water and Environmental Engineering,
Rivne, Ukraine

²Rivne Medical Academy,
Rivne, Ukraine

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2023.16.8>

Анотації

Кожна дитина в Україні забезпечена правом на здобуття освіти, що підтверджено цілою низкою документів законодавчо-правової бази держави. **Метою дослідження** є аналіз динаміки формування мережі навчальних закладів для надання освітніх послуг дітям, які потребують паліативної допомоги, на прикладі міста Рівного. **Методами дослідження** були аналіз і узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, узагальнення статистичних даних освітніх закладів міста Рівного, вивчення результатів опитування батьків.

Результати дослідження. За результатами дослідження, розпочинаючи з 2015 р. до 2023 р., кількість закладів освіти, які реалізують право дитини з особливими освітніми потребами на здобуття освіти, зростає з 10 до 28 шкіл; кількість учнів збільшилася з 25 до 146 осіб. Такими закладами є інклюзивні класи, навчально-реабілітаційні та інклюзивно-ресурсні центри, домашня форма педагогічного патронажу. У дослідженні взяли участь 47 дітей, які потребували паліативної допомоги. За різною формою навчання 26 (55%) дітей отримували освітні послуги, 21 (45%) дитина не навчалася. У ході дослідження було сформовано основну групу – 24 (51%) дитини, у контрольній групі перебуває 23 (49%) дитини. Не отримували освітніх послуг 11 (23%) дітей основної групи та 10 (21%) дітей контрольної групи. Запропонований фізіотерапевтичний супровід дітям основної групи мав на меті гармонізацію організації навчального процесу, який завбачав: модифікацію побутового та навчального простору; формування системи альтернативної комунікації; навчання навичкам самообслуговування; розвиток природних здібностей; інтеграцію в соціум. Наприкінці дослідження в основній групі 8 (17%) дітей навчалися за домашньою формою, у контрольній групі – 3 (6%) дітей. **Висновки.** Таким чином, реалізація фізіотерапевтичної супервізії дітей допомагає впровадити освітній процес учнів з особливими освітніми потребами в реабілітаційний менеджмент.

Ключові слова: законодавчо-правова база, право на освіту, інклюзія, фізіотерапевтичний супровід.

Every child in Ukraine has the right to education. This is confirmed by a number of legislative and legal frameworks of the state. **The purpose of the study** is to analyze the dynamics of the formation of a network of educational institutions for the provision of educational services to children in need of palliative care, using the example of the city of Rivne. The **research methods** were analysis and generalization of data from scientific and methodological and special literature, generalization of statistical data of educational institutions of the city of Rivne; studying the results of a survey of parents.

Research results. According to the results of the study, starting from 2015 to 2023, the number of educational institutions that implement the right of a child with special educational needs to receive education has increased from 10 to 28 schools; the number of students increased from 25 to 146 people. Such institutions are inclusive classes, educational rehabilitation and inclusive resource centers, a home form of pedagogical patronage. 47 children in need of palliative care participate in the study. According to various forms of education, 26 (55%) children received educational services, 21 (45%) children did not study. The reasons that led to obstacles to obtaining an education were revealed: the clinical picture of the disease, architectural barriers, the educational program, the impossibility of pedagogical patronage, the understaffing of the team of specialists, "There is no point in learning", "The child gets tired quickly", fear for the child in the team. The systematization of the results of the parents' questionnaire contributed to the identification of the priorities of their child's development: the possibility of providing the child with educational services in an acceptable form, the possibility of the child visiting extra-curricular educational institutions, the possibility of visiting public places with the child, the child's communication only with family members, because it is calmer, the child's communication with other children, in the team, the child's communication is only with the parents, because only they understand it, listen to the seminar "Forms of educational services for children with special educational needs", listen to the seminar "Extracurricular activities – art therapy, dance and movement therapy". During the study, the main group was formed – 24 (51%), 23 (49%) children are in the control group. The proposed physiotherapeutic support for the children of the main group was aimed at harmonizing the organization of the educational process, which included: modification of the household and educational space; formation of an alternative communication system; learning self-care skills; development of natural abilities; integration into society. The proposed physiotherapeutic support for the children of the main group was aimed at harmonizing the organization of the educational process, which included: modification of the household and educational space; formation of an alternative communication system; learning self-care skills; development of natural abilities; integration into society. At the end of the study, 8 (17%) children in the main group studied at home, and 3 (6%) children in the control group. **Conclusions.** Thus, the implementation of physiotherapy supervision of children helps to implement the educational process of students with special educational needs.

Key words: legislative framework, right to education, inclusion, physiotherapeutic support.

Вступ. Метою реабілітації дітей, які потребують паліативної допомоги, є прагнення якомога повнішого забезпечення якості життя пацієнта та його родини. Якщо розглядати особистість, що підостає, з особливими освітніми потребами як єдине ціле, то очевидним є розуміння багатовекторності мети її реабілітаційного супроводу. Значна увага в даному процесі приділяється фізіотерапевтичному менеджменту дітей, які потребують паліативної допомоги, рівноправними складовими якого, насамперед, виступають якісні освітні цілі, корекція основного захворювання та супутніх порушень, попередження виникнення вторинних ускладнень, реалізація притаманних творчих, спортивних здібностей та моніторинг ефективності даного реабілітаційно-педагогічного процесу [1]. Ці складові є взаємозалежними та розглядаються нами як взаємодоповнювальні фактори.

Проблему дітей з особливими освітніми потребами, зокрема, тих, що потребують паліативної допомоги, розглядають фахівці з охорони здоров'я [1; 2], освітяни [3; 4], соціо-

логи [5]. У контексті даного підходу надання освітніх послуг дітям із порушенням психофізичного розвитку стає все більш зрозумілим та сприйнятливим у суспільстві [4; 6]. Таку довготермінову мету необхідно реалізовувати, здійснюючи фізіотерапевтичний супровід дітей із порушеннями розвитку різної нозології.

Законодавчо-правова база України представлена широкою палітрою документів, які захищають дитину з особливими потребами та надають можливість реалізувати своє право на освіту. Серед них Національна доктрина розвитку освіти України, Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні», Концепція державного стандарту спеціальної освіти тощо. Реалізація принципів цих законодавчих документів передбачає розв'язання багатьох актуальних проблем, пов'язаних із підтримкою та захистом дитини з порушеннями розвитку

та її родини. У цих документах затверджено право рівного доступу до освіти всіх громадян України незалежно від їх психофізичних можливостей. У Законі України «Про освіту» у ст. 19 [7] осіб з обмеженими можливостями здоров'я залежно від типу порушення виокремлено на такі категорії дітей: із порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом); порушеннями зору (сліпі, осліплені, зі зниженим зором); порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку); мовленнєвими порушеннями; порушеннями опорно-рухового апарату; складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі; емоційно-вольовими порушеннями та дітей з аутизмом).

Дослідження системи надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами на прикладі навчальних закладів м. Рівного передбачає декілька векторів: сприятиме вивченню системи навчальних закладів для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) з метою реалізації їх права на здобуття освіти; допоможе зрозуміти причини нехтування батьками перспективою отримати освітні послуги для дитини, яка потребує паліативної допомоги; послугує з'ясуванню факторів, які можуть розширити фізіотерапевтичну супервізію дітей, які потребують паліативної допомоги.

Мета дослідження – проаналізувати динаміку формування мережі закладів для надання освітніх послуг дітям, які потребують паліативної допомоги, на прикладі міста Рівного.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення даних науково-методичної та спеціальної літератури, документальних матеріалів; узагальнення статистичних даних освітніх закладів міста Рівного.

Результати дослідження. Жодна дитина, відповідно до законодавства України, не може бути ізольована та дискредитована. Підґрунтям втілення такого соціального інституту захисту прав дитини з особливими освітніми потребами є вирішення низки завдань, пов'язаних із здобуттям освіти, диференціація учнів у освітні заклади та розподіл за різними формами навчання. Зокрема, можливе навчання в навчально-реабілітаційних центрах, за інклюзивною формою в загальноосвітніх закладах, у формі домашнього педагогічного патронажу. З цією метою в Рівному та області формується мережа освітніх закладів, які в різній формі реалізують право дитини з особливими освітніми потребами на здобуття освіти. Розпочинаючи з 2015 р. до 2023 р., кількість закладів освіти зросла з 10 до 28 шкіл; кількість учнів збільшилася з 25 до 146 осіб. У табл. 1. представлено динаміку формування інклюзивних класів загальноосвітніх шкіл м. Рівного та динаміку кількості учнів з особливостями розвитку в інклюзивних класах м. Рівного за 2015–2023 навчальні роки.

Для здобуття дошкільної та загальної середньої освіти дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років у Рівному розбудована та продовжує функціонувати мережа інклюзивно-ресурсних центрів

Таблиця 1

Динаміка формування інклюзивних класів загальноосвітніх шкіл м. Рівного та динаміка кількості учнів з особливостями розвитку в інклюзивних класах м. Рівного за 2015–2023 навчальні роки

Навчальний рік	Кількість закладів освіти	Кількість класів з інклюзивним навчанням	Кількість дітей з особливостями розвитку в інклюзивних класах
2015/2016	10	25	43
2016/2017	14	33	62
2017/2018	14	41	75
2018/2019	20	59	99
2019/2020	23	87	138
2020/2021	24	106	164
2021/2022	28	142	214
2022/2023	28	146	212

(ІРЦ), а також навчально-реабілітаційний центр (НРЦ). Головними завданнями освітньо-реабілітаційного процесу в цих закладах є декілька напрямків: забезпечення права дітей із складними патологічними станами на здобуття освіти відповідно до їх рівня можливостей, з урахуванням індивідуальних особливостей, у комплексі з реабілітацією. Фахівці ІРЦ забезпечують системний, кваліфікований психолого-педагогічний супровід здобувачів з особливими освітніми потребами дошкільної та загальної середньої освіти. Основні засади функціонування ІРЦ відображено в Положенні про інклюзивно-ресурсний центр, затверджене постановою Кабінету Міністрів України в грудні 2017 року № 545 [8].

Постановою Кабінету Міністрів України від 15.09.21 р. № 957 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» та змінами, внесеними в Порядок, було введено *рівні підтримки* для дітей з ООП [9]. За цими рівнями рекомендується та відбувається не лише надання освітніх послуг, а й здійснюються корекційні заходи для дітей з особливими освітніми потребами загалом та тих, які потребують паліативної допомоги, зокрема. Якщо попередньо підґрунтям для фахівців був діагноз, нозологія, то наразі пріоритетом є потреби дитини. Рівні підтримки визначаються за результатами фахової комплексної оцінки розвитку дитини та характеризують потреби, які мають особи з ООП.

Для вивчення стану отримання освітніх послуг, як складової особистісного розвитку дитини з особливими освітніми потребами, у нашому дослідженні взяло участь 47 (100%) дітей, які потребують паліативної допомоги: 24 (51%) дитини в основній

групі, 23 (49%) дитини в контрольній. Аналіз комплексної оцінки фахівців ІРЦ засвідчив, що з 47 (100%) дітей 4 рівень підтримки був у 24 дітей (51%), а 5 рівень підтримки потребували 23 (49%) дитини. Водночас отримували освітні послуги за різною формою навчання 26 (55%) дітей, 21(45%) дитина не отримували освітніх послуг.

В основній групі з 24 (51%) дітей відвідували навчально-реабілітаційний центр «Особлива дитина» 9 (19%) осіб; на домашній формі навчання з педагогічним патронажем перебували 2 (4%) дітей; 2 (4%) дитини відвідували інклюзивний клас у загальноосвітньому закладі; інші 11 (23%) дітей, перебуваючи на обліку в інклюзивно-ресурсному центрі, не отримували освітніх послуг. У контрольній групі з 23 (49%) дітей у навчально-реабілітаційному центрі «Особлива дитина» навчалися 8 (17%) осіб; під домашнім педагогічним патронажем перебували 3 (6%) дитини; 2 (4%) дитини навчалися за інклюзивною формою; на обліку ІРЦ знаходилися 10 (21%) дітей, які освітніх послуг не отримували. У таблиці 2 представлено навчальні заклади, де здобували освіту діти з особливими освітніми потребами.

Проведене опитування батьків 21 дитини (44%), які не здобували освіту з різних мотивів, та педагогічних працівників освітніх закладів дало можливість виявити ряд причин, які призвели до неможливості отримувати освітні послуги.

Обґрунтуванням такої ситуації була вервечка перешкод: клінічна картина патологічного стану дитини, яка характеризувалася важкими поєднаними ментальними, моторними та мовленнєвими порушеннями; архітектурні бар'єри, які притаманні дорожньо-вуличному простору; освітня програма; неможливість

Таблиця 2

Навчальні заклади, де здобували освіту діти з особливими освітніми потребами

Заклад освіти	ОГ 24 (51%)			КГ 23 (49%)		
	n	%	Рівні підтримки	n	%	Рівні підтримки
НРЦ «Особлива дитина»	9	19	4	8	17	4
ЗОЗ інклюзивне навчання	2	4	4	2	4	4
Домашня форма навчання	2	4	5	3	6	4
Не отримували освітніх послуг	11	23	5	10	21	5

здійснювати педагогічний патронаж за домашньою формою навчання; неукмплектованість команди корекційних фахівців; переконання батьків, що в навчанні немає сенсу для їхньої дитини. У таблиці 3 репрезентовано наслідок анкетування батьків.

Аналіз результатів опитування батьків дозволив систематизувати пріоритети розвитку дітей. Загалом запитання стосувалися потреби дитини в спілкуванні з оточуючими, забезпечення їй можливості відвідувати шкільні та позашкільні заклади, громадські місця, необхідність батькам здобути інформацію щодо різноманітних форм навчання. У таблиці 4 представлено підсумок результатів опитування.

Обговорення результатів. З огляду на МКФ, з метою вдосконалення та оптимізації організації навчального процесу, розширення змістовно-ціннісного вектора фізичної терапії, нами запропоновано учасникам основної групи втілення фізіотерапевтичного менеджменту, який передбачав: модифікацію побутового та навчального простору за допомогою спеціалізованих меблів та допоміжних засобів пересування; формування системи аль-

тернативної комунікації за допомогою піктограм, впровадження її в навчальний процес та побутовий простір дитини шляхом навчання педагогів, фахівців з охорони здоров'я, батьків їх використовувати; оволодіння навичками самообслуговування, адаптація щоденного буття, персональних та інструментальних активностей до максимально самостійного виконання; розвиток здібностей і талантів дітей з особливими освітніми потребами засобами позашкільної освіти; інтеграцію в соціум дітей, які потребують паліативної допомоги, та їх родин завдяки отриманню освітніх послуг, які передбачені законодавчою базою України.

Процес навчання учнів із четвертим та п'ятим рівнями підтримки здійснювався з урахуванням адаптації або модифікації змісту навчання. Для ефективного реабілітаційно-освітнього процесу відбувалася зміна результатів навчання для створення «ситуації успіху», що мотивуватиме дитину для подальших починань, використання спеціальних, альтернативних методів навчання, візуалізації навчального матеріалу тощо.

Таблиця 3

Фактори, що формували перешкоди для отримання освітніх послуг

Фактори	N = 21	ОГ	КГ
		N = 11	N = 10
Клінічна картина захворювання	21	11	10
Архітектурні бар'єри	21	11	10
Освітня програма	19	9	10
Неможливість здійснювати педагогічний патронаж	9	5	4
Неукмплектованість команди фахівців	20	10	10
«У навчанні немає сенсу»	11	6	5
«Дитина швидко втомлюється»	18	9	9
Страх за дитину в колективі	15	8	7

Таблиця 4

Результати опитування батьків стосовно освітніх послуг

Запитання	N = 47
Забезпечення дитини освітніх послуг у прийнятній формі	24 (51,1%)
Можливість дитині відвідувати заклади позашкільної освіти	6 (12,8%)
Можливість відвідувати з дитиною громадські місця	8 (17%)
Забезпечення дитини вдома спокоєм	8 (17%)
Спілкування дитини лише в родині, оскільки так спокійніше	3 (6,6%)
Комунікація дитини з іншими дітьми, у колективі	34 (74,4%)
Комунікація дитини лише з батьками, оскільки лише вони її розуміють	4 (8,5%)
Прослухати семінар «Форми освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами»	25 (52,4%)
Прослухати семінар «Позашкільні заходи – атр-терапія, танцювально-рухова терапія»	22 (47,6%)

Таким чином, персоналізація реабілітаційних завдань для кожної дитини з особливими освітніми потребами з урахуванням потреби в здобутті освіти як фактора особистісного розвитку в межах захворювання сприяє самореалізації, зменшенню соціальної деривації, розширенню перспектив вдосконалення природних здібностей. Наприкінці дослідження в основній групі 8 (17%) дітей змогли реалізувати своє право на здобуття освіти за домашньою формою навчання. У контрольній групі 3 (6%) дитини скористалися такою нагодою.

Висновки. Проведений аналіз даної проблеми дозволяє зробити наступні висновки: у нормативно-законодавчих актах України відображено захист дитини з особливими освітніми потребами, зокрема в праві на отримання освітніх послуг; у наукових та методичних джерелах аналізується ефективність та доцільність різних форм навчання дітям з порушеннями психофізичного розвитку. Збільшення інклюзивних класів та чисельності учнів з особливими освітніми потребами в загальноосвітніх закладах м. Рівного засвідчує позитивну динаміку

Література

1. Тарасюк В., Кучанська Г. Паліативно-хоспісна допомога. Київ : Медицина, 2021. 332 с.
2. Нагорна О.Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник / НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти». Київ, 2013. 140 с. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/4057>
3. Порошенко М.А. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навчально-методичний посібник / Всеукраїнська благодійна організація «Благодійний фонд Порошенка». Київ, 2018. 252 с. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=4478>
4. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : збірник наукових праць / за ред. В.В. Засенка. Київ : ТОВ «Наша друкарня», 2019. № 15. 364 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719568/1/%D0%97%D0%B1_15_2019.pdf
5. Корнілова О.В. Медична допомога як вид соціального забезпечення. Кваліфікаційна

даного процесу. Мережа інклюзивних класів, інклюзивно-ресурсних центрів, навчально-реабілітаційний центр, домашня форма навчання сприяють отриманню освіти дітьми з особливими освітніми потребами. Однак, діти зі складними комплексними порушеннями, які потребують паліативної допомоги, певною мірою позбавлені свого права на освітні послуги через різні фактори. Завдяки поєднанню реабілітаційної супервізії та навчального процесу можливе запровадження реабілітаційно-навчального простору, який сприятиме особистісному розвитку дітей, які потребують паліативної допомоги.

Перспективи подальших досліджень. Існує об'єктивна необхідність у подальшому дослідженні всього комплексу питань, що стосуються реалізації права на навчання дітей, які потребують паліативної допомоги. Зокрема, ні в спеціальних освітніх закладах, ні з урахуванням можливості навчання дитини з вадами в загальноосвітньому закладі суттєвим недоопрацюванням є проблема забезпечення наступності реабілітаційних завдань дошкільної, шкільної та позашкільної освіти, шляхи інтеграції в спільноту.

References

1. Tarasyuk, V., Kuchans'ka, H. (2021). Paliativno-khospisna dopomoha. – [Palliative and hospice care]. Kyiv : Medytsyna, 332 p. [in Ukrainian]
2. Nahorna, O.B. (2013). Osoblyvosti korektsiyno-vykhovnoyi roboty z dit'my z osoblyvymy osvithnyimi potrebamy : navchal'no-metodychnyy posibnyk – [Peculiarities of correctional and educational work with children with special educational needs : educational and methodological manual]. Kyiv : NAPN Ukrayiny, DVNZ “Un-t menedzh. osvity”, 140 p. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/id/eprint/4057> [in Ukrainian]
3. Poroshenko, M.A. (2018). Orhanizatsiyno-metodychni zasady diyal'nosti inklyuzyvno-resursnykh tsentriv : navchal'no-metodychnyy posibnyk – [Organizational and methodological principles of activity of inclusive resource centers : educational and methodological manual]. Vseukr. orhanizatsiya “Blahodiyunny fond Poroshenka”. Kyiv, 252 p. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=4478> [in Ukrainian]

наукова праця на правах рукопису / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14843>

6. Малишевська І. Основні чинники розвитку інклюзивної освіти в Україні. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2021. № 1(5). С. 45–51. doi: 10.31499/2706-6258.1(5).2021.234766

7. Закон України «Про освіту». URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu

8. Положення про інклюзивно-ресурсний центр : затверджене постановою Кабінету Міністрів України № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>

9. Постанова «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

Отримано: 30.08.2023

Прийнято: 14.09.2023

Опубліковано: 27.10.2023

4. Zasenka, V.V. (2019). Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shlyakhy rozbudovy – [Education of persons with special needs: ways of development]: *zbirnyk naukovykh prats'*. Kyiv, 364 p. URL: https://lib.iitta.gov.ua/719568/1/%D0%97%D0%B1_15_2019.pdf [in Ukrainian]

5. Kornilova, O.V. (2021). Medychna dopomoha yak vyd sotsial'noho zabezpechennya – [Medical assistance as a type of social security]. *Kvalifikatsiyna naukova pratsya na pravakh rukopysu*. Natsional'nyy universytet “Odes'ka yurydychna akademiya”, Odesa. URL: <https://hdl.handle.net/11300/14843> [in Ukrainian]

6. Malyshevs'ka, I. (2021). Osnovni chynnyky rozvytku inklyuzyvnoyi osvity v Ukrayini – [The main factors of the development of inclusive education in Ukraine]. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoyi shkoly*. No. 1(5). Pp. 45–51. doi: 10.31499/2706-6258.1(5).2021.234766 [in Ukrainian]

7. Zakon Ukrayiny “Pro osvitu” – [Law of Ukraine On Education]. URL: https://urst.com.ua/act/pro_osvitu [in Ukrainian]

8. Polozhennya pro inklyuzyvno-resursnyy tsentr : zatverdzhene postanovoyu Kabinetu ministriv № 545 – [Regulations on the inclusive resource center : approved by Cabinet of Ministers Resolution № 545 dated December 2017]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

9. Postanova “Pro zatverdzhennya Poryadku orhanizatsiyi inklyuzyvnoho navchannya u zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity” – [Presentation About the approval of the Procedure for the organization of inclusive education in institutions of general secondary education]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

Received on: 30.08.2023

Accepted on: 14.09.2023

Published on: 27.10.2023